

Az észak-marokkói spanyol protektorátus függetlensége a hispán sajtóban¹

— *The Spanish Press on the Independency of the Spanish Protectorate in Morocco* —

Abstract

The present essay aims to give an overview about the reactions of the press on the independence of the Spanish Protectorate in Morocco that existed from 1912 to 1956 on a territory of 20 000 km². The negotiations of Madrid (4–7th of April 1956) and their results will be described, as well as other historical – political, geopolitical and conceptual – dimensions. The two Spanish daily journals, the ABC and the La Vanguardia Española were the most important sources of this study.

Marokkó függetlenné válásáról Magyarországon is írtak már, kiváló kutatók mutattak rá a történeti esemény hátterére,² Marokkó dekolonizációjának spanyol vonatkozása hazánkban mégis kevésbé kutatott téma. Jelen írásomban ezen belül az 1912 és 1956 között fennálló, körülbelül 20 ezer km² kiterjedésű észak-marokkói spanyol protektorátus függetlenségének spanyolországi sajtóviszhangját kívánom bemutatni,³ amellet, hogy röviden kitérek a kérdés más történeti dimenzióira is.

Forrásaimmal kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a történetírás sokáig úgy tekintett a Franco-korszakra, mint a cenzúra sötét világára, ahol szabad kifejezési formák nem léteztek. Ez alapvetően igaz. Ugyanakkor újabb tanulmányok bizonyítják, hogy a rendszer adta kereteken belül a sajtó próbált élni a mozgásterével. A kép tehát árnyaltabbá vált. Több kutató rávilágított, hogy a rendszeren belül e tekintetben is egyfajta evolúciót figyelhetünk meg. 1949 és 1962 között

¹ Jelen írás egy nagyobb tanulmányom egyik fejezetének rövidített, jelentősen átdolgozott változata. KOVÁCS DÁNIEL: Marokkó a függetlenség útján – hispán nézőpontból. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Szeged. 2012. Tomus CXXXIV. 153–177.

² Lásd például: J. NAGY László: Spanyolország és Marokkó. *Világtörténet*. 1985/3. 61–68. HARSÁNYI IVÁN: *Spanyol dilemmák – spanyol megoldások a 19–20. század útvesztőjében*. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2006. 22–40. Spanyolország történetéről Anderle Ádám írt alapvető összefoglaló munkát. ANDERLE ÁDÁM: *Spanyolország története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 1999. Marokkó politikatörténetéhez fontos: FERWAGNER Péter Ákos: A marokkói politikai pártok II. Hasszán uralkodása idején. In: FERWAGNER Péter Ákos – KALMÁR Zoltán (szerk.): *Az átmenet egyensúlya. Szilágyi István 60 éves. Áron Kiadó, Budapest, 2010. 195–232.*

³ A „déli zónának”, Tarfaja körzetének és Szidi-Ifninek, valamint Spanyol Szahara sorsának alakulását itt nem tárgyalom. E témához lásd: MARTÍNEZ MILÁN, Jesús María: España en el Sáhara Occidental: de una colonización tardía a una descolonización inconclusa, 1885-1975. *Anales de Historia Contemporánea*. 23, 2007. Universidad de Murcia. 366–383.

lassan és korlátozott mértékben valamiféle pozitív változás érhető tetten.⁴ Más kutatók ennél sötétebb képet festenek, és azt hangsúlyozzák, hogy az 1966-os Lex Fraga is csak korlátozott előrelépést vonhatott maga után.⁵

A spanyol sajtó viszonylag hű volt a madridi „irányhoz”, ám ez nem azt jelenti, hogy egyszerű szócsöve lett volna a kormánynak.⁶ Ugyanakkor tény, hogy a lapokban a spanyol gyarmatok dekolonizációjának „teljes témája úgy volt irányítva, hogy kedvező képet adjon önmagáról a közvélemény számára”.⁷ Bárhogy alakultak az események, Spanyolország mindig kedvező színben tűnt föl, ám a sajtóforrások segítségével elsősorban nem is a rankei értelemben vett „ahogyan valójában történtre”, hanem annak tükörképére vagyok kíváncsi.

Spanyolországban ekkoriban 108 napilap és 450 hetilap jelent meg. A sajtót a Nemzeti Sajtódelegátus (Delegado Nacional de Prensa) ellenőrizte. „Szinte az egyetlen külföldi hírforrás az Efe – ez egy állami ügynökség volt –, amely a United Press Agencytől és a Reutertől kapta a híreket, amelyeket lefordított, cenzúrázott és szétosztott” a spanyol lapoknak.⁸ A cenzúrának igazi gépezete működött: gondolhatunk a hivatalos cenzúrára (például az Információs Minisztériumnak benyújtott előzetes példány szükségességére),⁹ a lapok szerkesztőségének „instrukcióira”, vagy akár az újságírói öncenzúra is eszünkbe juthat. E tényeket nem vitatva tapasztalataim mégis arra készítetnek, hogy a spanyol sajtót árnyaltabban bemutató megközelítést fogadjam el kiindulópontnak.

E korszakban a legfontosabb napilapok az *Arriba*, az *ABC*, a *La Vanguardia Española*, illetve a *Ya* voltak.¹⁰ Írásomban az eredetileg konzervatív-monarchista *ABC* és a liberális gyökerekkel rendelkező spanyol nyelvű katalán napilap, a *La Vanguardia Española* felhasználása mellett döntöttem.¹¹

1956. március 15-én, amikor Spanyolország tárgyalásokra hívta a marokkói nemzeti mozgalom szimbólumát jelentő V. Mohamed szultánt,¹² a hidegháború és a meglehetősen rossz francia–spanyol kapcsolatok kontextusában a következő körülményekkel kellett számolnia: Franciaország 1955 novemberében megengedte, hogy a szultán hazatérjen madagaszkári száműzetéséből, majd 1956. március 2-án elismerte Marokkó függetlenségét. (Ironikus módon

⁴ AÏT YAHIA, Karima: La prensa franquista y la política exterior: el caso de la Guerra de Independencia de Argelia. *Cuadernos de Historia contemporánea*, Universidad Complutense, 2008. vol. 30. 293–312.

⁵ ALGORA WEBER, María Dolores: La conexión entre la política exterior del franquismo y la información sobre el mundo árabe a través de "Mundo: Revista Semanal de Política Exterior y Economía" (1945-1955). *Cuadernos de historia contemporánea*. Universidad Complutense, 1992. N°14. 117–134. különösen 121.

⁶ AÏT YAHIA, i. m. elszórta.

⁷ ALGORA WEBER, i. m. 121.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ AÏT YAHIA, i. m. 294.

¹¹ Az *ABC*-t 1903-ban alapították és ma is az egyik legjelentősebb spanyol napilap. Ugyanez érvényes az 1881-ben alapított *La Vanguardia Española*ra is. E lapokról lásd: AÏT YAHIA, i. m. 294. Mindkét lap kiváló honlappal rendelkezik, ahol számos fontos és érdekes információ fellelhető: <http://www.abc.es/> (Hozzáférés: 2012. 10. 10.), <http://www.lavanguardia.com/> (Hozzáférés: 2012. 10. 10.) Az *ABC* esetében mindig a lap reggeli, madridi kiadására kerestem, a *La Vanguardia* esetében hivatkozásaim minden esetben az „ediciónón generalra” (általános kiadás) vonatkoznak. Az *ABC* digitális katalógusának oldalszámái gyakran eltérnek a lap tetején láthatótól. Ez esetben mindig utóbbira hivatkozom, de a könnyebb visszakereshetőség érdekében eltérés esetén zárójelben feltüntetem a digitalizálás során „keletkezett” oldalszámot is.

¹² A meghívás dátuma pontosan nem ismert, de a szultán egy levélben „az Ön március 15-i levelére” utal vissza. Lásd: TUÑÓN DE LARA, Manuel (dir.): *Historia de España. Tomo X*. Barcelona, 1987. Editorial Labor, S. A. 292–293.

Spanyolország a nacionalista V. Mohamed 1953-as elmozdítása óta követelte a szultán vissza-helyezését.)¹³ Madrid az arabbarát politika részeként, mely politika elsősorban – bár gyökerei a polgárháború időszakába nyúlnak vissza – a rezsim II. világháborút követő elszigetelődését volt hivatva ellensúlyozni, támogatta a marokkói és arab nacionalizmust. E politika rendkívül összetett volt: a kulturális elemek, a rezsim belpolitikai igényei, geopolitikai érdekek jól „össze-értek” benne. Ideológiai szinten al-Andalusz kulturális közössége, a hispán–arab közös gyöke-rek, a spanyol afrikanizmus, nem utolsó sorban a Caudillo személyes kötődése Afrikához, míg gyakorlati oldalról az arab országokkal kiépített/kiépítendő kapcsolatok jelentették e politikát, melynek keretében Spanyolország észak-marokkói protektorátusából egyfajta kirakatot csinált. A szabadságjogok a protektorátusban kiterjedtebben voltak, mint a félszigeten.¹⁴ Ugyanakkor e politika végül önmaga ellen fordult: a nacionalizmus franciák ellen táplált tüze nem állhatott meg a spanyol zóna határán, s 1956 tavaszán Madrid kénytelen volt elengedni észak-afrikai gyarmatát.

1956 márciusában (Marokkó függetlenségének francia elismerése nyomán) a spanyolok helyzete egyre nehezebbé vált. Már korábban sztrájkok voltak a Rif bányáiban, a francia beje-lentés után nem sokkal pedig több városban tüntetések törtek ki.¹⁵ Ráadásul az arab országok és Washington nyomást gyakoroltak Madridra, hogy adja meg marokkói zónájának a független-séget.¹⁶ Ekkorra már úgy nézett ki, hogy maga Franco is készen állt arra, hogy – ha fájó szívvel is – elengedje a gyarmatot.¹⁷ A tárgyalások április 4-én kezdődtek és április 7-én értek véget.

Az ABC 1956. április 4-i számából megtudjuk, hogy „*Marokkó szultánját Franco genera-lissimusz fogja fogadni a Barajas repülőtéren*”. A néhány órával a tárgyalások megkezdése előtt született írás már árulkodó. „*Utam döntő állomást fog képviselni a nemzet történetében.*” – idézi V. Mohamedet a lap.¹⁸ A cikk részletesen leírja a szultán programját, onnantól kezdve, hogy áp-rilis 4-én délután megérkezik Madridba. A programnak megbeszélések, városnézések, államfői találkozók, villásreggelik képezték a részét.¹⁹

V. Mohamed üzenete népéhez címmel az alábbiakat olvashatjuk: az uralkodó azért utazik Madridba, hogy a függetlenségről, a nemzeti egységről, valamint a két nemzet jövőbeli együtt-működéséről tárgyaljon. Az uralkodó dicsérő szavakkal méltatta Spanyolországot, „*kifejezve szilárd reményét, hogy erőfeszítései célt fognak érni, mivel hisz Spanyolország barátságában. Ez a barátság különösen a spanyol kormány részéről az utóbbi évek során tapasztalt nemes maga-tartásban nyilvánult meg – a trón és a marokkói szuverenitás javára. Nem felejtettük el, és nem is felejtjük el soha a szolidaritást, amelyet a spanyol politika vezetői – a félszigeten éppúgy, mint Marokkóban – a marokkói nép mellett tanúsítottak a megpróbáltatások utóbbi éveit alatt. Habár*

¹³ Marokkó és a Maghreb dekolonizációjához lásd: J. NAGY László: *Az ummától a nemzetállamig. Az arab országok a 19–20. században.* SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2009. 126–147.

¹⁴ Az arabbarát politikához lásd: ALGORA WEBER, i. m. Vö.: J. NAGY. Spanyolország és Marokkó. i. m. 67.; GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Irene: La "hermandad hispano-árabe" en la política cultural del franquismo. (1936-1956). *Anales de Historia Contemporánea*, Universidad de Murcia, 23, 2007. 183–197. Spanyolország nem-zetközi kapcsolatokban elfoglalt helyzetéhez fontos: DÍAZ GIJÓN, José R. – FERNÁNDEZ NAVARRETE, Donato – GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel Jesús – MARTÍNEZ LILLO, Pedro A. – SOTO CARMONA, Álvaro: *Historia de la España actual: 1939-2000. Autoritarismo y democracia.* Marcial Pons, Ediciones Jurídicas y Sociales, S. A. Madrid, Barcelona, 2011. 91–99.

¹⁵ TUÑÓN DE LARA (dir), 1987. i. m. 291–293.

¹⁶ DÍAZ GIJÓN – FERNÁNDEZ NAVARRETE – GONZÁLEZ GONZÁLEZ – MARTÍNEZ LILLO – SOTO CARMONA, 2011. i. m. 98.

¹⁷ Erről bővebben lásd: HARSÁNYI Iván: *Franco.* Pannonica Kiadó, Budapest, 2001. különösen 311.

¹⁸ ABC, Madrid. 1956. április 4. 23. (digitális katalógusban 21.)

¹⁹ ABC, 1956. április 4. 23. (digitális katalógusban 21.)

mást nem is lehetne várni egy olyan néptől, amellyel egyesített a történelem, a szomszédság és a civilizációs közösség, ami mindenképpen generációk dicsősége.”²⁰

A *La Vanguardia* 1956. április 5-i számában arról olvashatunk, hogy „Tegnap megérkezett Madridba Marokkó szultánja”, akit a repülőtéren a Caudillo személyesen fogadott. A Moncloa palotáig tartó úton lelkes tömeg vette körül az utat. A katalán lap *Üdvözet és előjel* címen izgalmas írást közöl, amely a szultán látogatását olyan logikus lépésnek láttatja, amelytől „el vagyunk szokva”.²¹ A Caudillo és V. Mohamed találkozását jelentős várakozások előzték meg. A *La Vanguardia* újságírója nem mulasztja el megemlíteni, hogy az alavita dinasztiát „egy protektor hatalom egyoldalú döntéssel igazságtalanul eltávolította az évszázados trónról”, ráadásul e hatalom – természetesen Franciaország 1953. augusztusi akciójára utal a szerző – még csak nem is értesítette szándékáról a másikat.²² Ez egy meglehetősen tipikus franciaellenes megnyilvánulás, mely talán elsősorban a mellőzöttség miatt érzett sértettségnek tulajdonítható.

Madridban Franco és teljes kormánya jelen volt a szultán érkezésekor. A *La Vanguardia* április 5-én *Marokkó meridiánja az El Pardo felé jár* címen fontos írást jelentetett meg. A cikk kifejti, hogy egy nyugati ország sem tudná olyan szívélyesen fogadni V. Mohamedet, mint ahogy ezt Spanyolország teszi. Az írás világosan utal arra, hogy e látogatás nagyon jelentős a „földrajzában és történelmében oly bensőségesen kötődő két nép jövőbeli kapcsolatai” miatt.²³ A szultán kíséretének katonatiszt tagjai már a Birodalmi Hadsereg új egyenruháját viselték a Madridba történő érkezéskor.²⁴

A madridi tárgyalások nem voltak könnyűek. Április 6-ról 7-re virradóra úgy tűnt, hogy a szultán felfüggeszti a találkozózt és hazatér, ám végül 7-én hajnalban mégis megszületett a madridi deklaráció.²⁵ A sajtóvisszhang igen nagy volt. A *La Vanguardia* 1956. április 8-i számában főcím tudatja, „Tegnap hajnalban a Santa Cruz palotában aláírták a történelmi közös hispán-marokkói deklarációt és kiegészítő jegyzőkönyvét.”²⁶ A madridi tárgyalások célja, hogy új megállapodások szülessenek a két – immár független és egyenlő – ország között a közös érdekek mentén. „A spanyol kormány elismeri Marokkó függetlenségét és teljes szuverenitását” – olvashatjuk.²⁷ A spanyol sajtóban Marokkó függetlenségével összefüggésben oldalakon keresztül olvashatjuk a legmézesmázosabb szavakat. Mintha csak Spanyolország régi vágya teljesült volna be – ám ne tévesszen ez meg senkit! Rafael García Valiño tábornok, marokkói főrezidens például a spanyol kutatók szerint személyes árulásként, a büszkeségére mért kemény csapásként élte meg Marokkó elvesztését.²⁸ És magának Francónak is fájdalmas volt a búcsú.²⁹

Az olyan és hasonló megállapításokat, melyek szerint Francónak nem volt más választása, fontosnak tartom kiegészíteni azzal, hogy nagyon úgy tűnik, nem tehetett mást, ha el akarta kerülni a háborút. Marosy-Mengele Ferenc³⁰ 1956. március 10-én írt jelentésében még arról

²⁰ ABC, 1956. április 4. 23. (digitális katalógusban 21.)

²¹ *La Vanguardia Española*, Barcelona. 1956. április. 5. 3.

²² *La Vanguardia*, 1956. április. 5. 3.

²³ *La Vanguardia*, 1956. április. 5. 3.

²⁴ *La Vanguardia*, 1956. április. 5. 3.

²⁵ TUÑÓN DE LARA (dir.), 1987. i. m. 293.

²⁶ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

²⁷ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

²⁸ AZCONA, José Manuel – RODRIGUEZ, Agustín – AZAOLA, Gonzalo: La Guerra de Sidi Ifni-Sáhara. *Estudios de Ciencias Sociales*. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Navarra, VII, 1994. 66–91. különösen 74.

²⁹ HARSÁNYI, 2006. i. m. 40.

³⁰ Magyar királyi követ 1969-ig működhetett a spanyol fővárosban. Erről bővebben lásd: ANDERLE Ádám (Szerk.), *Marosy-iratok. Magyar Királyi Követség Madridban 1948–1957*. Hispania Kiadó, Szeged, 2002.

számolt be, hogy nem lehet tudni, hogy a Caudillo készen áll-e a protektorátusért háborút folytatni.³¹ Végül, mint tudjuk, 1956-ban Franco engedett. Miért? A dekolonizáció kényszerítő ereje, a francia kormánnyal szembeni bizalmatlanság, és sok más tényező mellett Harsányi Iván Franco életrajában rávilágít még arra, hogy a Caudillo bármennyire szerette is Afrikát, „egy dolog Franco emlékei, és más dolog az államférfi kötelességei.”³²

A sajtót olvasva a közös hispán–marokkói nyilatkozatról megtudjuk, hogy a dokumentum célja a két fél közötti barátságon alapuló szerződés(ek) tető alá hozása a kölcsönösség jegyében, ami a régió konszolidálását szolgálja.³³ A *La Vanguardia* azonban más pontokat is hoz. Mindkét fél hangsúlyozza új nemzetközi szerződések megkötésének szükségességét, a „szabad együttműködést a közös érdekek területén”,³⁴ amely mögött úgy tűnik, egyfelől a Marokkóban letelepedett spanyolok, illetve a spanyolországi marokkóiak jogainak védelme áll. Másrészt a gazdasági befolyásról van szó. Nagyon fontosak a marokkói spanyol enklávék jövőjével kapcsolatos kérdések, a halászati jogok stb. – ezekről azonban a deklaráció bölcsen hallgat, csak homályos utalásokat találunk ezekről. Kiderül azonban, hogy „a spanyol kormány és a szultán abban állapodnak meg, hogy a fent említett megállapodások hatályba lépéséig a Spanyolország és Marokkó közötti nemzetközi kapcsolatokban a jelen deklarációhoz csatolt jegyzőkönyvhöz fognak igazodni.”³⁵ A *La Vanguardia* idéz a csatolt jegyzőkönyvből:

„1. A törvényhozó hatalmat szuverén módon a Szultán gyakorolja. Spanyolország képviselőjének Rabatban tudomása lesz a dahirtervekről és dekrétumokról, amelyek kihatnak a spanyolok érdekeire, és megfelelő észrevételeket fogalmazhat meg.

2. A Marokkóban mostanáig a spanyol hatóságok által gyakorolt hatalom át lesz adva a marokkói Kormánynak, oly módon, ahogy azt a közös szerződés megállapítja. Marokkóban megmaradnak a spanyol hivatalnokok garanciái (garantias).

3. A spanyol Kormány segítséget fog nyújtani a marokkói Kormánynak saját hadserege megszervezéséhez. A marokkói spanyol hadsereg státútuma hatályban marad az átmeneti periódusban.

4. A peseta jelenlegi szerepe egy, a tárgyban hozott új megállapodásig nem lesz megváltoztatva.

5. Jelen deklarációtól fogva megszűnik a vízum és minden mostanáig megkövetelt adminisztratív formula a személyek egyik zónából a másikba történő közlekedéséhez. [Ti. a spanyol és francia, valamint a tangeri semleges zónák közötti közlekedéshez. A spanyol és a francia zónák két nappal később egyesültek.³⁶ – KD]

6. A spanyol Kormány külföldön továbbra is magára vállalja a korábban az 1912. november 27-i szerződés által meghatározott zónából származó, külföldön tartózkodó marokkóiak érdekeinek védelmét, amíg a Szultán Kormánya magára nem vállalja a nevezett feladatot.

Elkészült spanyolul és arabul, két példányban, Madridban, 1956. április 7-én.”³⁷

A szöveg sokban hasonlít ahhoz a jegyzőkönyvhöz, amely Franciaország és Marokkó között márciusban jött létre. Az átmeneti periódusban például a spanyol megbízott is hasonló jogokkal

³¹ ANDERLE (szerk.), 2002. i. m. 55.

³² HARSÁNYI, 2001. i. m. 311.

³³ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

³⁴ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

³⁵ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

³⁶ Míg a semleges zóna az ősz során lett Marokkó része.

³⁷ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

rendelkezik, mint a francia. Az európai hivatalnokok az országban maradnak, az anyaország segít a hadsereg felfegyverzésében, az anyaország valutája forgalomban marad stb. A spanyol csapatokat sem vonják ki rögtön.³⁸

V. Mohamed meglepéssel nyilatkozott a spanyol kormánnyal folytatott tárgyalásokról. A katalán napilapból megtudhatjuk, hogy a madridi marokkói kolónia hódolatát fejezte ki V. Mohamednek. Egy felszólaló diák foglalta össze a közösség álláspontját: kiemelte a szultán áldozatát, szerepét Marokkó felszabadításában, majd a madridi kolónia „*megingathatatlan hűségét*” ajánlotta fel. Válaszul a marokkói trónörökös megköszönte a felajánlást, majd ő is kiemelte apja szerepét, aki „*mindig erő és példa volt a népnek, amely a próféta példáját utánozva harcol*”.³⁹ Két év szomorúság és tragédia (az 1953-as detronizálásra való utalás) után most eljött ez a nap, amely egy jobb jövőt ígér – folytatta a herceg.⁴⁰ A fentiekből világosan kitűnik a marokkóiak magabiztos attitűdje.

Ugyanitt felszólalt el-Fászi, a marokkói nacionalista Isztiklál Párt vezetője is. A politikus beszélt a francia protektorátus anomália jellegéről. Hazafias felszólalásában Marokkó korábbi felosztását az „imperializmus” számlájára írta, és hangsúlyozta a király hangján át megnyilvánuló népakarat erejét, mellyel szemben a franciáknak nem volt esélyük. Spanyolországról azonban el-Fászi is nagy tisztelettel szólt, kiemelte korábbi támogatását és megértését ügyük iránt.⁴¹

Az ABC 1956. április 8-i számában hosszú elemző cikket közölt a hispán–marokkói közös nyilatkozatról. A spanyol lap nem tartotta meglepőnek a riadalmat, amellyel a párizsi sajtó a spanyol–marokkói megállapodásról cikkezik. Igaz azonban – folytatta az ABC –, hogy néhány párizsi napilap megkétsé megicscsak utal a Madrid és Párizs közötti összhang kialakításának szükségességére Marokkó kérdésében. A lap (jellemző módon) ismét felpanaszolta a szultán 1953-as erőszakos elmozdítását, mely oly fájdalmas volt a spanyolok számára is.⁴² A cikket olvasva nem lehet nem észrevenni az elutasítotttság és mellőzöttség miatt érzett sértődöttséget, sőt haragot.

A folytatásban is jelen van a francia diplomáciával szembeni ellenérzés. A cikkben a marokkói probléma tekintetében jelentős szemrehányást kapnak a francia diplomácia fondorlatai, míg Spanyolország a marokkói nép hű barátjaként tűnik fel, mely kész volt meghajolni a történelmi valóság előtt és elismerni Marokkó függetlenségét.⁴³ A cikk egyoldalúsága nyilvánvaló, hiszen először Franciaország adta meg a függetlenséget és éppen ez a lépés terelte kényszerpályára a spanyol külpolitikát. Az a benyomásom, hogy Spanyolország – bár büszkén viselte – nagyon is fájlalta a veszteséget.

Ha tovább olvassuk az ABC cikkét, újra ismerős, a nap sajtójára jellemző szavakkal találkozunk: „*Világosság, elhatározás és becsületesség jellemzi a tegnap reggel a Santa Cruz-palotában Spanyolország és Marokkó képviselői által aláírt dokumentumot*.”⁴⁴ Franciaország egyfajta negatív ellenpéldaként jelenik meg, szemben Madrid külpolitikájával, mely a gerincességet, a becsületet, a méltóságot testesíti meg. Természetesen Spanyolország mellett, hogy több – már többször felemlgetett – nemes lépést tesz, saját érdekeiről sem mond le, és ezeket Marokkó is elismeri. A

³⁸ Az utolsó spanyol erők egyébként 1961-ben hagyták el a marokkói állam területét. Lásd: TUÑÓN DE LARA, 1987. i. m. 293.

³⁹ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

⁴⁰ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

⁴¹ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

⁴² ABC, 1956. április 8. 56.

⁴³ ABC, 1956. április 8. 56.

⁴⁴ ABC, 1956. április 8. 56.

déli szomszéd jól ismeri a spanyol partok közelségének geopolitikai jelentőségét, így tudja, hogy háborús helyzetben Spanyolország lenne az első, mely a déli szomszédnak segítséget nyújthatna a betolakodók ellen. Ugyanez természetesen a spanyol „békepolitikának” is az egyik oka, írja a cikk szerzője. A szerző mellőzi megemlíteni, hogy ez a geopolitikai gondolatmenet nem feltétlenül előnyös Marokkó számára,⁴⁵ hiszen Rabat aligha vágyott arra, hogy európai barátai ismét (miként a 19. század végén és 20. század elején) „segítségére” siessenek. Ebből a szempontból mellékes, hogy a „kommunizmus ellenében”, vagy netán – mint egykor – a „civilizáció terjesztése érdekében” és a „barbárságból” való felemelkedést elősegítendő kapná Marokkó a könnyen gyarmati (vagy lényegében hasonló) függést teremtő „baráti segítséget.” De hát minden politikai vezetőnek, Marokkóban, Spanyolországban, Franciaországban és bárhol a világon – elsősorban – saját országának érdekeit kell néznie. Ezért van az, hogy véleményem szerint sem a marokkói nacionalizmusról, sem a spanyol–francia (neo)kolonializmusról gondolkodva nem célszerű morális mércét állítani – még akkor sem, ha egyikről, vagy másiktól igen erős véleménye van a kutatónak. Rabatban, Madridban, Párizsban elsősorban nemzeti (ezalatt persze sok mindent lehet érteni) vélt, vagy valós érdekeket tartottak szem előtt. A három ország érdekellentétei pedig nyilvánvalónak hatnak (ahogy a kooperációs kényszer is – úgy gondolom, hogy e kettősség teszi végtelenül érdekessé a nemzetközi kapcsolatokat).

Franciaországra célozva az ABC jellemző elemzést közölt: „Magától értetődő, hogy kormányunk a hispán–marokkói deklarációval jelentős erőfeszítést tett, hogy véget vessen minden idegen képmutatásnak.”⁴⁶ Fontosnak tarom kiemelni az írásból, hogy a szerző hangsúlyozza, nem „dühödtt bennszülött népek ellenségeskedése”, nem érdek, nem is külföldi nyomás kényszerítette Spanyolországot Marokkó szuverenitásának elismerésére. A spanyol sajtó szerint a lépés oka sokkal inkább az unalomig emlegetett „öszinte barátság”.⁴⁷ Valójában itt lényeges presztízs-kérdésről van szó: Spanyolországtól nem vesznek el semmit, Hispánia – miután nagylelkűen elhintette a civilizáció magvait – maga dönt arról, hogy lemond bizonyos területekről; nem ellenségei kaparintják meg e területet, hanem barátainak adja át azokat. Úgy gondolom, hogy ez a gondolatrendszer húzódik meg a spanyol sajtó gyakran patetikus hangvételű cikkei mögött.⁴⁸

Az ABC nemcsak Franciaországnak tesz szemrehányást. Felpanaszolja, hogy Spanyolország nem talált érdemi segítséget Európában, noha szeretne volna Marokkó függetlenségének és egységének a kérdését az érdekelt országokkal közösen rendezni.⁴⁹ A szerző itt idézi V. Mohamed Francóhoz intézett kiemelkedő jelentőségű beszédét, melynek lényege, hogy a közeljövőben a Földközi-tenger körül erős nemzetek alakulnak, amelyek kapcsolataiban a konzultáció fog dominálni. Ezek a nemzetek egyrészt a szellemi és anyagi javak közötti harmóniára épülnek, másrészt a civilizációnak a hagyományát és a megújulás jegyeit is magán kell, hogy viseljék.⁵⁰ Ezt a nagy feladatot már-már a missziós elhivatottság tudatával jelölte ki a marokkói uralkodó.

A lapnak kétségtelenül igaza van abban, hogy V. Mohamed ezzel nem kevesebbet tett, mint egy új politika lehetőségét vázolta fel a Mediterráneumban.⁵¹ A későbbiek alapján nyilvánvalónak

⁴⁵ ABC, 1956. április 8. 56.

⁴⁶ ABC, 1956. április 8. 56.

⁴⁷ ABC, 1956. április 8. 56.

⁴⁸ Mindez egyébként hasonlít De Gaulle Algéria-politikájának egyik fontos elemére: Franciaország nem vereséget szenved, hanem maga vezeti el a függetlenséghez Algéria népét. Erről bővebben lásd: J. NAGY László *Az algériai háború. 1954-1962*. Universitas Szeged Kiadó, Szeged, 2010. 138. oldal után elszórtan.

⁴⁹ ABC, 1956. április 8. 56.

⁵⁰ ABC, 1956. április 8. 56.

⁵¹ ABC, 1956. április 8. 56.

hat, hogy e beszédével az uralkodó taktikázott, hiszen valós céljai jellemzésére sokkal inkább felelnek meg a „nacionalista” és „birodalmi” jelzők, semmint a fent említett elvek. Kétségtelen azonban, hogy a kiváló államférfíúi képességekkel megáldott V. Mohamed ekkor is azt mondta, amit hazája érdekében a legbölcsebb volt mondania.

A sajtóból megtudjuk, hogy Marokkó nemzetközi zónájának 20 ezer lakója ment Tetuánba, hogy jelen legyen V. Mohamed hazaérkezésekor. 7-én reggel a történelmi megállapodás még nem volt ismert, a délelőtt során vált azzá. Ekkor ujjongó emberek lepték el az utcákat. A marokkói városokból érkező elégedettségről és örömről szóló hírek érkeztek. Az öröm megnyilvánulása éppen az ellenkezője volt az európai sajtóban feltűnő pesszimizmusnak a tárgyalásokkal kapcsolatban – számolt be az ABC tudósítója.⁵² A Marokkóból származó tudósítások a tárgyalások szívélyes, bizalmas légköréről számoltak be. Hangsúlyozták azt is, hogy az francia–marokkói „interdependencia” koncepciójának feltételei nem voltak adottak, s két független állam szabad, önkéntes együttműködésén alapuló kapcsolatrendszer alakul Spanyolország és Marokkó között. A tangeri sajtó szerint V. Mohamed a zónák határán egy szalag elvágásával fogja szimbolizálni a zónák egyesülését. A tudósító summázata így szól: „A valóság felülmúlta a legoptimistább reményeket is”.⁵³ Megtudjuk, hogy nagyon kevesen gondolták volna, hogy Madridban kevesebb, mint négy nap alatt megszületik a deklaráció.⁵⁴

A lapból megtudjuk, hogy a marokkói kormány szintén Tetuánba ment. Az ABC újságírója szerint a marokkóiak egyetértének abban, hogy az elért siker Franco sikere is – és ekkor a generalisszimusz nemes tulajdonságainak végtelen sorát olvashatjuk.⁵⁵ Az ABC következő oldalán hosszú írást olvashatunk *Lelkesedés az utcákon Marokkó függetlensége miatt* címen. A tetuáni tudósító, R. Roulia híradásából kiderül, hogy a marokkóiak öröme a függetlenség elismeréséről szóló hírek hallatán a zenitjére érkezett. A városba érkező több ezer muszlim miatt azonban lakásprobléma alakult ki. Miután sem a magán-, sem a „köz” szállások nem bizonyultak elegendőnek az érkezők befogadására, a hatóságok igen kreatívan jártak el: „Tetuán mozijai minden éjjel nyitva tartanak, újra és újra ismételve a kedvezményes árú programokat.”⁵⁶ Április 7-én négynapos ünnep kezdődött. „Ma, szombaton, elkezdődött az első abból a négy naptól, melyet ünnepnek nyilvánítottak Marokkó északi zónájában. Az eső, ami tegnap este óta intenzíven és zavaróan esik, nem tudta lehúteni a lelkeket és azt a fáradhatatlan ritmust, mellyel férfiak százai dolgoznak a város feldíszítésén.”⁵⁷

A konzervatív napilap *Spanyolországnak a marokkói problémában tanúsított magatartása példaként szolgálhatna más országok számára* címmel izgalmas írást közölt. Az alcímből kiderül, hogy az európai és amerikai sajtó egyhangúlag dicsérte a spanyol kormányt, amiért megadta Marokkónak a függetlenséget.⁵⁸ A hispán–marokkói deklaráció nagy visszhangot keltett a világban, kitérnék itt azokra a hírekre, amiket a *Reuter hírügynökség*⁵⁹ információiból közölt az ABC, mivel az angol hírek ekkor láthatóan elnyerték a spanyolok szimpátiáját. A *Reuter* különösen a „szabad együttműködés” elvének szentel figyelmet (legalábbis az ABC ezt tartotta

⁵² ABC, 1956. április 8. 57.

⁵³ ABC, 1956. április 8. 57.

⁵⁴ ABC, 1956. április 8. 57.

⁵⁵ ABC, 1956. április 8. 57–58.

⁵⁶ ABC, 1956. április 8. 58.

⁵⁷ ABC, 1956. április 8. 58.

⁵⁸ ABC, 1956. április 8. 59.

⁵⁹ Természetesen a Reuters hírügynökségről van szó. Nevét ekkoriban még szóvégi „s” nélkül írták.

fontosnak kiemelni), amely formulával a jövőbeli spanyol–marokkói együttműködés jellegét kívánták kifejezni a felek.⁶⁰ Ennek kiemelése, ha másért nem is, amiatt biztosan fontos volt, hogy ezzel egyben a francia–marokkói „kölcsonös függés” meghatározás elutasításra kerüljön. Mintha Spanyolország bizonyos értelemben el akarna határolódni az észak-afrikai gyarmatosítás szimbólumát jelentő franciáktól, hogy különleges helyet foglalhasson el (pontosabban őrizhessen meg) a régió népeivel ápolta kapcsolataiban.⁶¹

Ugyanakkor érdemes kiemelni azt is, hogy Spanyolország „szilárdan harcolt a tárgyalásokon, hogy a független marokkói adminisztrációba való átmenet időszakában ugyanazokat a privilégiumokat biztosítsa magának, mint Franciaország. Spanyol körök elégedettek azzal a záradékkal, amely szerint a spanyol kormány segíteni fogja a marokkóiakat hadseregük megszervezésében.”⁶² A hadseregben kialakítandó befolyás jelentőségét nem lehet túlbecsülni. A franciák ugyanerre törekedtek. Ám mind a franciák, mind a spanyolok attól félték – joggal –, hogy az új erők nem lesznek lojálisak hozzájuk. Az ABC a hírek közül fontosnak tartja még kiemelni, hogy osztrák magas rangú tisztviselők szerint a hispán–marokkói megállapodás „példaként szolgálhatna más európai országok hasonló lépéseihöz”.⁶³

A washingtoni politika és sajtó is nagy érdeklődéssel követte az eseményeket. Az ABC az észak-amerikai sajtót szemlélve azt emeli ki, hogy Spanyolország megelőzheti Franciaországot az „interdependenciáról” folytatott tárgyalások megnyitásában. Itt azonban némi zavarnak lehetünk tanúi. Alig feljebb ugyanis – igaz, nem az Egyesült Államokban – azt fejtették ki, hogy a spanyol–marokkói megállapodás egyik legfontosabb tényezője, hogy nem „interdependenciában” gondolkodik. A spanyol konzervatív napilap szintén idézi a *Washington Daily News* cikkét: „Az Egyesült Államok érdeke ezekben a gyors eseményekben két fő vonal mentén ölt testet: az egyik a stratégiai légi bázisainkra vonatkozik Marokkóban. A másik pedig arra a reményünkre, hogy megoldódnak ezek a problémák [Marokkó kérdése kapcsán – KD], melyek kihatnak a kolonializmus világméretű kérdésére.”⁶⁴ Az ABC hírszemléje, mint tulajdonképpen minden Marokkó függetlenségének tárgyában megjelenő írása, igencsak egyoldalú. Ugyanakkor valóban tény, hogy Marokkó függetlenségének elismerését jelentős lépésnek tartotta Washington, mint azt a *Herald Tribune*-re hivatkozva az ABC is írta.⁶⁵

A spanyol napilap kis cikkben bemutatta azt a lausanne-i lap által felvetett hírt, elemzést, amely messzemenő következtetéseket von le a spanyol külügyminiszter washingtoni útjából. Eszerint a cél egy mediterrán konferencia, Spanyolország, Franciaország és Olaszország megerősödése, valamint az arab országokkal való kapcsolatok javítása. „A Caudillo elhatározta – mondja az újságíró –, hogy Spanyolország, egyesülve minden mediterrán nemzettel, a Nyugat szóvivője tudjon lenni az egész arab világban.”⁶⁶ Utóbbi illetően alighanem fején találta a szöveget a svájci lap.

A *La Vanguardia* április 8-i számából megtudjuk, hogy V. Mohamed április 7-én a Las Barajas repülőtérrel felszállva hagyta el a spanyol fővárost. Az uralkodó a cikk szerint elégedettségének adott hangot, hangsúlyozta a vendégszeretetet, melyet Franco, a hadsereg, a kormány és

⁶⁰ ABC, 1956. április 8. 59.

⁶¹ A formula az arabbarát politika folytatásáról árulkodhat. Azonban arra is látok lehetőséget, hogy e formula pestiesen szólva egyszerűen csak „így sikerült”, és nem érdemes túl sokat mögé képzelni.

⁶² ABC, 1956. április 8. 59.

⁶³ ABC, 1956. április 8. 59.

⁶⁴ ABC, 1956. április 8. 59.

⁶⁵ ABC, 1956. április 8. 60.

⁶⁶ ABC, 1956. április 8. 60.

a főváros részéről kapott. Kifejezte legőszintébb háláját a spanyol nemzetnek, amelynek méltó, sikeres és virágzó életet kívánt. Kifejezte örömét a tárgyalások első szakaszában elért eredmények és Marokkó függetlenségének, valamint területi egységének elismerése miatt, amellyel V. Mohamed szerint Spanyolország méltó módon summázta az utóbbi idők „marokkói krízise” során tapasztalt nemes magatartását. Az uralkodó beszélt a két ország jövőbeli, kölcsönös barátságon alapuló kapcsolatairól, s a szultán nem feledkezett meg a „dicsőséges spanyol hadseregnek” tett bókokról sem.⁶⁷ A Caudillo is szívélyes búcsút vett a marokkói államférfitől. A repülőtéren a méltóságok között ott volt a marokkói spanyol protektori zóna kalifája is, aki nem sokkal V. Mohamed gépének felszállása után Tetuánba repült. Az uralkodó azonban előbb még Andalúziába ment.⁶⁸

Tetuánban április 7-én kora este Rafael García Valiño tábornok, marokkói főrezidens spanyol és marokkói újságírókat fogadott, hogy válaszoljon kérdéseikre. Egy újságíró arról kérdezte, hogy a jövőt illetően is bizhatnak-e a – tekintélyes részben a tábornok által összekovácsolt – spanyol–marokkói „testvéri bizalomban”:

„– Úgy gondolom, hogy teljes mértékben ezt kell tenni. Akik közelről követték politikánk fejlődését, a kapcsolatot a marokkóiak természetes hazafias ideológiája és a között a politika között, melyet követni akartunk, biztosnak kell legyenek benne, hogy a barátság Marokkó és Spanyolország között nem csak folytatódni, hanem növekedni is fog.”⁶⁹ Valójában, mint munkám elején utaltam rá, García Valiño tábornok árulásként és a „büszkeségére mért kemény csapásként” élte meg az eseményeket.⁷⁰ Az afrikanizmus vonatkozásában érdemes megjegyezni, hogy Marokkó elvesztésekor Ríos García cikkében „ingadozik” a „legszeretettebb gyarmat” elvesztése miatti szomorúság, és a marokkóiaknak tett „szemrehányás” között. „Mindkét dolog jó tükörképe a hivatalos afrikanizmus saját mítoszába zárkózott helyzetének – amelyet, s valószínűleg ez a legaggasztóbb – talán már saját maga is elhitt.”⁷¹

A Spanyolország és Marokkó között 1956. április 7-én aláírt dokumentum nem tartalmazott semmilyen utalást Ceuta, Melilla és Szidi-Ifni területeire,⁷² ahogy Spanyol-Szaharára sem. 1956 nyarán az Isztiklál Párt lapja, az *Al-Alam* kiadta az Abdelkebir el-Fászi (a híres politikus, Allal el-Fászi rokona) által készített Nagy-Marokkó-térképet. E szerint Marokkó 430 000 km²-nyi területe 1,7 millió km²-re nőtt volna algériai, mauritániai és spanyol területek megszerzése révén.⁷³ „Az Isztiklál követeléseai mögött a szén, az ólom, a réz, a mangán, az olaj a vas és a foszfát álltak, mindegyikben bővelkedik az igényelt terület.”⁷⁴ Ehhez persze hozzá kel tennünk – talán első helyen – a nacionalista „túlfűtöttséget”, mely Marokkót jellemezte. E néhány példa valamint a geopolitikai (ha nem is teljes) determináltság jeleztek: Spanyolország és Marokkó ellentmondásos viszonyrendszerében 1956. április 7-e – bármilyen fontos dátum is – nem jelentette, és nem is jelenthette a „se veled, se nélküled” kapcsolat végét.

⁶⁷ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

⁶⁸ *La Vanguardia*, 1956. április 8. 5.

⁶⁹ ABC, 1956. április. 8. 66.

⁷⁰ AZCONA–RODRIGUEZ–AZAOLA, i. m. 74.

⁷¹ RIUDOR, Lluís: Sueños imperiales y africanismo durante el franquismo (1939-1956) In: NOGUÉ, Joan – VILLANOVA, José Luis (eds.), *España en Marruecos (1912-1956). Discursos geográficos e intervención territorial*. 1999, Editorial Milenio. 272.

⁷² AZCONA–RODRIGUEZ–AZAOLA, 1994. i. m. 74. A spanyol külpolitika helyzetéhez fontos még: FERREIRA, Juan Carlos: *La política exterior de España de 1800 hasta hoy*. 2003, Ariel. 506.

⁷³ AZCONA–RODRIGUEZ–AZAOLA, 1994. i. m. 74.

⁷⁴ AZCONA–RODRIGUEZ–AZAOLA, 1994. i. m. 74.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABC, Madrid. 1956. április.
- La Vanguardia Española*, Barcelona, 1956. április.
- ANDERLE ÁDÁM: *Spanyolország története*. Budapest, 1999, Pannonica Kiadó.
- ANDERLE ÁDÁM (Szerk.): *Marosy-iratok. Magyar Királyi Követség Madridban 1948–1957*. Szeged, 2002, Hispánia Kiadó.
- AÏT YAHIA, KARIMA: La prensa franquista y la política exterior: el caso de la Guerra de Independencia de Argelia. *Cuadernos de Historia contemporánea*, Universidad Complutense, 2008. vol. 30. 293–312.
- ALGORA WEBER, MARIA DOLORES: La conexión entre la política exterior del franquismo y la información sobre el mundo árabe a través de „Mundo: Revista Semanal de Política Exterior y Economía” (1945–1955). *Cuadernos de historia contemporánea*. Universidad Complutense, 1992. N°14. 117–134.
- AZCONA, JOSÉ MANUEL – RODRIGUEZ, AGUSTÍN – AZAOLA, GONZALO: La Guerra de Sidi Ifni-Sáhara. *Estudios de Ciencias Sociales*. Universidad Nacional de Educación a Distancia, Navarra, 1994. 66–91.
- DÍAZ GIJÓN, JOSÉ R. – FERNÁNDEZ NAVARRETE, DONATO – GONZÁLEZ GONZÁLEZ, MANUEL JESÚS – MARTÍNEZ LILLO, PEDRO A. – SOTO CARMONA, ÁLVARO: *Historia de la España actual: 1939–2000. Autoritarismo y democracia*. Madrid, Barcelona, 2011. Marcial Pons, Ediciones Jurídicas y Sociales, S. A.
- FERWAGNER PÉTER ÁKOS: A marokkói politikai pártok II. Hasszán uralkodása idején. In Ferwagner Péter Ákos – Kalmár Zoltán (szerk.): *Az átmenet egyensúlya. Szilágyi István 60 éves*. Budapest, 2010, Áron Kiadó.
- GONZÁLEZ GONZÁLEZ, IRENE: La „hermandad hispano-árabe” en la política cultural del franquismo. (1936–1956). *Anales de Historia Contemporánea*, Universidad de Murcia, 23, 2007. 183–197.
- HARSÁNYI IVÁN: *Franco*. Budapest, 2001, Pannonica Kiadó.
- HARSÁNYI IVÁN: *Spanyol dilemmák-spanyol megoldások a 19–20. század útvesztőjében*. Pécs, 2006, Pro Pannonia Kiadó.
- J. NAGY LÁSZLÓ: Spanyolország és Marokkó. *Világtörténet* 1985. 3. sz. 61–68.
- J. NAGY LÁSZLÓ: *Az ummától a nemzetállamig. Az arab országok a 19–20. században*. Szeged, 2009, SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.
- J. NAGY LÁSZLÓ: *Az algériai háború. 1954–1962*. Szeged, 2010, Universitas Szeged Kiadó.
- KOVÁCS DÁNIEL: Marokkó a függetlenség útján – hispán nézőpontból. *Acta Univeristatis Szegediensis. Acta Historica*. Szeged. 2012. Tomus CXXXIV. 153–177.
- MARTÍNEZ MILÁN, JESÚS MARIA: España en el Sáhara Occidental: de una colonización tardía a una descolonización inconclusa, 1885–1975. *Anales de Historia Contemporánea*. 23. 2007. Universidad de Murcia. 366–383.
- PERREIRA, JUAN CARLOS: *La política exterior de España de 1800 hasta hoy*. 2003, Ariel.
- RIUDOR, LLUÍS: Sueños imperiales y africanismo durante el franquismo (1939–1956) In Nogué, Joan – Villanova, José Luis (eds.): *España en Marruecos (1912–1956). Discursos geográficos e intervención territorial*. 1999, Editorial Milenio.
- TUÑÓN DE LARA, MANUEL (dir.): *Historia de España. Tomo X*. Barcelona, 1987, Editorial Labor, S. A. <http://www.abc.es/> (Hozzáférés: 2012. 10. 10.)
- <http://www.lavanguardia.com/> (Hozzáférés: 2012. 10. 10.)